

Avrupa Birliği tarafından
eş-finance edilmektedir

TÜRKİYE'DE ÇOCUKLARIN ÇEVRE VE İKLİM POLİTİKALARINA KATILIMI

ICHILD İklim Hareketi
İnsan Hakları İzleme & Raporlama Çalışmaları - II
2025

HAZIRLAYANLAR

Gülsüm Serçe
Hilal Nur Yaman
Nujen Yüksel
Vildan Tüysüz

TEŞEKKÜR

ICHILD İklim Hareketinin Kurucu Üyelerinden olan ve manevi desteklerini hala hissettiğimiz Avjin Aktop, Ege Bayoğlu, Melisa Akkuş, Rüveyda Eser ve Samet Tatlı'ya;

izleme çalışmamızın standartlarını oluşturma aşamasında kapasite güçlenme eğitimleri, desteği ve katkıları için Ezgi Koman'a,

izleme çalışmasının tasarım, planlama ve uygulama sürecindeki destekleri ve katkıları için Gözde Durmuş'a ve Umutcan Nayır'a,

atölye çalışmalarında rapora katkı sunan çocuklara ve gençlere,

İklim Hareketi'nin çalışmalarının koordinasyonunu destekleyen ve her zaman yanımızda olan Zeynep Betül Demirses Teke'ye ve ICHILD'a,

bu çalışmayı gerçekleştirmemiz için ekibimize kapasite güçlenme desteği sağladığı ve iş birliği için Etkiniz ekibine ve son olarak da bu çalışmada bizleri finansal olarak destekleyen UNICEF Türkiye'ye

TEŞEKKÜR EDERİZ!

TASARIM

Gülsüm Serçe

Nujen Yüksel

Zeynep Betül Demirses Teke

"Bu rapor Avrupa Birliği'nin eş finansman desteği ile UNICEF tarafından yürütülen ACAR Projesi Sivil Toplum Örgütleriyle İş Birliği Programı kapsamında desteklenen "Youth in Action : Monitoring Children's Participation Rights in Climate and Environment Policy" çalışması kapsamında hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamen Uluslararası Çocuk Hakları Elçileri Derneği - ICHILD'a aittir ve Avrupa Birliği ve UNICEF'in görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz."

İçindekiler

Giriş	3
Amaç ve Kapsam	4
Metodoloji ve Veri Toplama Yöntemleri	5
Sınırlılıklar ve Karşılaşılan Engeller	6
Bölüm 1: İlgili Politika Belgelerinde Mevcut Durum	7
A. Yasal ve Politik Çerçeve: Mevcudiyet ve Uluslararası Standartlarla Uyum	8
B. Katılım Mekanizmalarının İşleyişi: Erişilebilirlik, Kapsayıcılık ve Etkililik	11
C. Çevre ve İklim Politikalarında Aktif Yer Alan Çocukların Haklarının Korunması ve Güvence Altına Alınması	14
Bölüm 2: Çocuk ve Gençlerin Deneyimi	17
A. 18 Yaş Üstü Grup ile Atölye	18
B. 18 Yaş Altı Grup ile Atölye	21
Bölüm 3: Sivil Toplum Deneyimi	24
Sonuç ve Öneriler	34

Biz Kimiz? ICHILD İklim Hareketi

ICHILD İklim Hareketi, çocuklarla birlikte ve çocuk hakları çerçevesinde; kapsayıcı, erişilebilir, katılımcı ve dayanışmacı bir yaklaşımla güvenli bir ortam oluşturarak, iklim krizinin çocuk hakları ve çocuklar üzerindeki etkilerini yerel ölçekte izler ve iklim krizinin getirdiği eşitsizliklere karşı mücadele faaliyetleri yürütür.

İklim krizinin çocuk hakları üzerindeki etkilerini, çocukların ifade ve müdahale alanlarını genişleten katılımcı bir bakış açısıyla izleyerek hem kamuoyunun hem de karar alıcıların üzerinde farkındalık yaratmayı, iklim krizinin çocuk hakları üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı hedeflemektedir.

ICHILD İklim Hareketi altı farklı şehirden yedi çocuğun öncülüğünde ICHILD çatısı altında kurulmuştur. Zamanla ekibe iki yeni üye katılımıyla, süreç içinde ekip yapılanması değişerek dört kişilik bir çekirdek kadro ile çalışmalarına devam etmiştir. Farklı coğrafyalardan gelen kurucu üyeler ve ekipteki çeşitlilik, hareketin kapsayıcı bir yaklaşım benimsemesini ve farklı bakış açılarını bir araya getirmesini sağlamıştır.

İklim Hareketi, çalışmalarında çeşitli konuların kesişimselliğine dikkat eder. Bu kesişimsellikte dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan kadınların ve farklı sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerin dahiliyetine önem vermektedir. ICHILD İklim Hareketi, oluşturmuş olduğu İlke ve Değerler Metni'nden yola çıkarak "canlı merkezci yaklaşım"ı benimsemektedir. Bu yaklaşımın temelinde yalnızca insanların değil, ekosistemdeki tüm canlıların haklarının bir bütün olarak savunulması vardır. ICHILD İklim Hareketi, koordinasyon ekibinin belirlemiş olduğu Topluluk Kurallarını dikkate alarak; hiyerarşi oluşturmaksızın, karşılıklı saygı ve ekip içi enerjiyi esas alarak, şiddetsiz ve barışçıl bir dille, çocuklara erişilebilir, katılımcı ve güvenli bir ortam sunmak için çalışmaktadır.

Biz Kimiz? ICHILD - Uluslararası Çocuk Hakları Elçileri Derneği

Uluslararası Çocuk Hakları Elçileri Derneği (ICHILD), her çocuğun toplumda eşit bir yurttaş ve hak öznesi olarak kabul edilmesi için çalışan bir sivil toplum örgütüdür. ICHILD, çocukların kendi yaşamlarına dair söz sahibi olabilecekleri, haklarını savunabilecekleri ve karar alma süreçlerinde aktif rol üstlenebilecekleri bir toplum inşa etme hedefiyle faaliyet göstermektedir.

Bu doğrultuda, çocukların haklarını hayata geçiren mevcut mekanizmaları güçlendirmeyi, gerektiğinde ise çocukların öncülüğünde yeni katılım, izleme ve savunuculuk araçları tasarlamayı amaçlar. Yürüttüğü tüm çalışmalarında çocuğun yüksek yararını, çocuğun katılım hakkını ve dayanışma ilkesini merkeze alır.

ICHILD çocuklar için değil; çocuklarla birlikte çalışır. Çocukların bilgiye erişim, katılım, ifade ve örgütlenme özgürlüklerini destekleyerek onların kendi hak mücadelelerinin öznesi olmalarını teşvik eder. Bu yaklaşım, yalnızca çocukları koruma değil, onların güçlenmesini ve toplumsal yaşamda etkin yurttaşlar olarak var olmalarını da hedefler.

ICHILD, çocuk haklarının korunması ve güçlendirilmesi için kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve akademi ile ortaklıklar ve dayanışma ilişkileri geliştirir. Her adımında çocukların fikirlerine, duygularına ve deneyimlerine yer vererek, çocuk haklarının yalnızca bir kavram değil, yaşayan bir değer haline gelmesi için çalışır.

Giriş

Türkiye'de Çevre ve İklim Politikalarının Çocuklara Etkisi başlıklı ilk izleme raporumuzda detaylı olarak ele aldığımız üzere iklim değişikliği; gıda güvencesinden suya erişime, geçim kaynaklarının sürdürülebilirliğinden yaşam koşullarına kadar birçok alanda hak temelli sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunlardan bugün ve gelecekte en etkilenecek gruplardan biri de çocuklardır. Sosyal kırılganlıkların arttığı bu koşullarda, çocuklar yalnızca etkilenmeye açık bir grup olarak değil; bu sorunları ele alma süreçlerinde eşit yurttaşlar ve hak özneleri olarak bilgiye erişme, görüş belirtme, örgütlenme ve karar alma süreçlerine katılma haklarına sahip bireyler olarak görülmelidir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (BM ÇHS) tarafı olan Türkiye, çocukların çevresel risklerden korunma hakkının yanı sıra, çevresel konularda görüşlerinin alınması, örgütlenmesi ve seslerinin politika yapım süreçlerine yansıtılması konusunda da yükümlüdür. BMÇHS'nin 12. ve 15. maddeleri ile 26. Genel Yorumu, çocukların çevresel konularda söz hakkına sahip olduğunu ve bu hakların yalnızca sembolik değil, anlamlı ve yapısal mekanizmalarla desteklenmesi gerektiğini vurgular.

Bu nedenle, çocukların çevresel meselelere ilişkin katılım hakkının hayata geçirilmesi, örgütlenme özgürlüklerinin desteklenmesi ve seslerinin politika yapım süreçlerine taşınması, Türkiye'nin hem ulusal hem de uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesi açısından öncelikli bir gerekliliktir.

Birazdan okuyacağınız bu rapor, ICHILD İklim Hareketi'nin insan hakları izleme çalışmalarının ikinci çıktısıdır. İzleme çalışmaları kapsamında ilk olarak "Türkiye'de Çevre ve İklim Politikalarının Çocuklara Etkisi" isimli bir rapor hazırlamışlardır. Rapora aşağıdaki link üzerinden erişebilirsiniz.

Amaç & Kapsam

Bu izleme raporu, Türkiye'de çocukların çevre ve iklim kriziyle ilgili karar alma süreçlerine katılım hakkını ele alır; çocukların bilgi edinme, görüş belirtme, katılım ve örgütlenme haklarının ne ölçüde tanındığı ve desteklendiğini, devlet politikalarının hazırlanma ve uygulanma süreçlerinde çocuk görüşlerinin alınıp alınmadığını ve etkin katılım için gerekli mekanizmaların mevcut olup olmadığını inceler. Bu değerlendirme, kamu kurumlarının strateji planları, bilgi edinme başvuruları ile elde edilen belgeler, iklim alanında çalışan çocuk ve gençlerle yapılan atölyeler ve STK'larla yapılan anketler çerçevesinde şekillendirilmiştir. BM ÇHS'nin 12. ve 15. maddeleri ile 26. Genel Yorumu, çocukların görüşlerini ifade etme, örgütlenme ve katılım haklarının güvence altına alınması gerektiğini vurgular. Sonuç olarak, çocuklar çevre ve iklim meselelerinde yalnızca etkilenen grup değil, sürecin öznesi olarak tanınmalı ve dahil edilmelidir; bu, çocuk haklarının hayata geçirilmesi ve çevre adaletinin sağlanması açısından kritiktir. Rapor, politika yapıcılara çocuk katılımına dayalı çevre politikalarının geliştirilmesine yönelik somut öneriler sunmayı amaçlar.

Metodoloji ve Veri Toplama Yöntemleri

Bu rapor, iklim krizi ve çocuk hakları alanında çocuk katılımının ne ölçüde anlamlı ve etkili şekilde hayata geçirildiğini değerlendirmek amacıyla, çocuklar tarafından yürütülen bir çalışma olarak hazırlanmıştır. Öncelikle uluslararası insan hakları standartları çerçevesinde EK 1'de sunulan gösterge seti hazırlanmış ve tüm veri toplama sürecine bu göstergeler rehberlik etmiştir.

Masabaşı Çalışma:

Türkiye'de iklim krizi ve çocuk hakları kesişiminde çocuk katılımının izlemesi ilgili kurumların strateji raporları, yönetmelikleri ve eylem planlarının; BM ÇHS ve BM ÇHK Genel Yorum 26 kapsamında değerlendirmesi ve uyumu incelenmiştir.

Bilgi Edinme Başvuruları:

Çalışma sürecinde, ilgili kamu kurumlarına yapılan bilgi edinme başvuruları sonucunda bazı cevaplar alınsa da, bu yanıtlar çoğunlukla zaten kamuya açık olan verileri tekrar etmekle sınırlı kalmış ve yeterli açıklama içermemiştir. Bu nedenle, mevcut verilerin ötesine geçebilmek ve daha derinlemesine bir değerlendirme yapabilmek adına alternatif kaynaklara yönelme ihtiyacı doğmuş; böylece izleme süreci ağırlıklı olarak mevcut raporlar üzerinden şekillenmiştir.

Anket ve Atölyeler

Metodoloji kapsamında, nitel veri toplama yöntemleri kullanılmış; bu doğrultuda 15-18 ve 18-25 yaş aralığındaki çocuk ve gençlerle iki ayrı atölye çalışması düzenlenmiştir. Bu atölyelerde, katılımcıların iklim krizine ilişkin deneyim ve düşüncelerini paylaşmaları için güvenli bir alan oluşturulmuş, görüşmeler gizlilik ilkesi doğrultusunda yürütülmüştür. Katılımcıların aktardıkları bilgiler, çocuk haklarının gizliliği ve korunması esas alınarak anonimleştirilmiş; içeriklerde kişisel ifadeler yerine genel eğilim ve çıkarımlar üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca, çocuk hakları ve iklim krizi kesişiminde çalışan 15 sivil toplum kuruluşu temsilcisi ile gerçekleştirilen anket aracılığıyla, sürece ilişkin kurumsal deneyim ve öneriler de toplanmıştır ve veriler anonim bir şekilde analiz edilmiştir.

Sınırlılıklar ve Karşılaşılan Engeller

Bu rapor, tamamen çocuklar tarafından, onların erişebildiği kaynaklar ve geliştirdikleri izleme araçları kullanılarak hazırlanmıştır. Türkiye'de -bilindiği üzere- çocuklar tarafından geliştirilen ilk insan hakları izleme çalışması olması, daha önce katılım hakkına dair izleme çalışmalarının oldukça sınırlı olması ve aşağıdaki kısıtlılıklara dikkat edilerek rapor değerlendirilmelidir.

- Zaman ve Veri Toplama Kaynaklarının Kısıtlılığı

Raporlarda yapılan analizler ve sunulan veriler, belirli bir zaman dilimi içinde yalnızca bazı belgelerin incelenmesine ve bunlar üzerinden yorum yapılmasına dayanmaktadır. Erişilebilen kaynaklar dikkatle belirlenmiş ve detaylı biçimde incelenmiştir; bazı boşluklar ise bilgi edinme başvuruları ile giderilmeye çalışılmıştır. Ancak bilgi edinme başvurularına gelen yanıtlar, soruyla doğrudan ilgili olmayan, eksik, anlaşılması güç veya ağır teknik bir dille yazılmış olabilir. Bu durum, toplanan verinin kapsamını genişletmeye olanak tanımamıştır. Sonuç olarak rapor, kısıtlı sayıda belgeden elde edilen bilgilere dayanmaktadır.

- Ekibin "Uzmanlık" Kısıtlılığı

Çocuk hakları uzmanlarıyla desteklenen bir çalışma olmasına rağmen raporun içeriği tamamen 18 yaşın altındaki çocuklar tarafından yazılmıştır. Bu özne grup çocuklar, iklim aktivizmi konusunda uzun süredir çalışmış ve alanı tanıyor olmalarına karşın teknik uzmanlıkları sınırlıdır. Ayrıca eğitim hayatlarına devam ederken yoğun sınav dönemlerinde bu süreci gönüllü yürüttükleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

- Atölye Özne Gruplarında Temsiliyet Kısıtlılığı

Çalışmanın en önemli prensiplerinden biri çeşitlilik ve temsiliyettir; ancak raporlanan atölye ve özne grup çalışmaları belli bir sayı ve katılımcı profilinin sınırlılığı nedeniyle tüm çocukların görüşlerini yansıtmayabilir.

- Anket Cevaplarının Yorumlama Zorluğu

Sivil toplum kuruluşlarına (STK'lara) yönelik hazırlanan anketin 15 kurum/topluluk tarafından yanıtlanması süreci zorlayıcı olmuştur. Kurumların yoğun çalışma dönemlerinde zaman ayırmaları güçleşmiş, yanıtlar bazı durumlarda çok detaylı verilmemiş ya da eksik kalmıştır. Bu da cevapları yorumlama ve analiz yapma süreçlerini etkilemiştir.

- İnsan Hakları Raporlama Formatlarının Çocuk Dostu Olmaması

İnsan hakları izleme ve raporlama çalışmaları yalnız yetişkinlere yönelik değildir. Sıkça kullanılan raporlama formatları, çocuklar tarafından kolayca anlaşılabilir. Üniversite/kurumsal standart formatların yetişkin bakış açısıyla hazırlanması çalışmamızda bir sınırlılık yaratmıştır. Bu nedenle, yaygın olarak kabul gören yaklaşımdan hareket etmek yerine kendi yöntem ve formatımızı oluşturarak bu çalışmayı hazırladık.

Bölüm 1:

İlgili Politika

Belgelerinde Mevcut

Durum

Bölüm 1: İlgili Politika Belgelerinde Mevcut Durum

A. Yasal ve Politik Çerçeve: Mevcudiyet ve Uluslararası Standartlarla Uyum

Bu bölüm, Türkiye'nin çocukların çevre ve iklim politikalarına katılımına ilişkin yasal ve politik altyapısını inceler ve bu altyapının uluslararası referans noktalarıyla ne kadar uyumlu olduğunu değerlendirir.

Çocukların çevre ve iklim krizine ilişkin haklarının korunması ve katılımının sağlanması, yalnızca bir iç politika meselesi değil, aynı zamanda Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan hukuki bir yükümlülüktür. Türkiye'nin ulusal politika çerçevesi, çocuk haklarını genel bir ilke olarak tanısa da, bu ilkenin çevre ve iklim gibi spesifik ve teknik alanlara entegrasyonu konusunda ciddi zorluklar olduğu gözlemlenmektedir. Bu bölüm, Türkiye'nin mevcut politika ve uygulamalarının, çocuk hakları alanındaki en temel uluslararası belgelerle ne ölçüde uyumlu olduğunu analiz etmektedir. Analizin temel referans noktaları, Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) ve bu sözleşmenin hükümlerini çevre ve iklim krizi bağlamında yorumlayan BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 26 No'lu Genel Yorumu'dur. Bu analiz, Türkiye'nin uluslararası taahhütlerini ne ölçüde yerine getirdiğini ve politika boşluklarının nerede yoğunlaştığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların çevresel haklarına doğrudan ve dolaylı olarak atıfta bulunan birçok ilke ve madde içermektedir. Ayrıca BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 2023 yılında yayımladığı 26 No'lu Genel Yorum: Çocuk Hakları ve Çevre, İklim Değişikliğine Özel Vurgu ile, taraf devletler için bir yol haritası niteliğindedir. Bu belge, devletlerin çevresel konulardaki çocuk hakları yükümlülüklerini de somutlaştırmaktadır.

Türkiye'de çocuk hakları, Anayasa'nın 41. maddesinde şu şekilde güvence altına alınmıştır:

"Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirler alır."

Ancak bu madde, esas olarak çocuğun korunmasını amaçlamakta olup, çocuk katılımına dair herhangi bir düzenleme içermemektedir. Buna ek olarak, Çocuk Koruma Kanunu'nda "Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması" belirtilmiş olsa da, çocuk katılımının nasıl sağlanacağına dair düzenlemeler oldukça sınırlıdır. Çevre ve iklim politikalarında çocukların katılımını güvence altına almak için, öncelikle bu hakkı yasal olarak güvence altına alan düzenlemelere ihtiyaç vardır.

ÇŞİDB'nin 2024-2028 Stratejik Planı'nda, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi veya BM Çocuk Hakları Komitesi'nin Genel Yorum No. 26 gibi uluslararası sözleşmelere uyum konusunda atıf yapılmamış ve bu planlamalarla örtüşecek stratejiler belirlenmemiştir.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve BM ÇHK Genel Yorum 26'da belirtilen çocukların doğrudan katılım hakkına ilişkin net bir hüküm bulunmamaktadır. "Türkiye'nin Uzun Dönemli İklim Stratejisi" belgesi, genel anlamda kapsayıcı ve katılımcı bir anlayış benimsense de, çocukların karar alma mekanizmalarına katılımını sağlayan özel bir politika, yasa veya yönetmelik bulunmamaktadır. ÇŞİDB'nin yönetmeliklerinin tamamında "çocuk hakları" üzerine net bir yaklaşım sergilenmemiştir. Çocuk hakları özelleştirilmeden sadece insan hakları olarak genelleştirilmiştir.

Türkiye'nin BM Çocuk Hakları Komitesi'ne sunduğu Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Periyodik Raporu, çocuk katılımı başlığı altında genel mekanizmalara (Okul Meclisleri (1), İl Çocuk Komiteleri) atıf yapmakla yetinmiştir. Rapor, bu mekanizmaların çevre ve iklim konularında nasıl bir rol oynadığına dair somut bir örnek veya veri sunmamaktadır. En kritik nokta, raporun hazırlandığı ve sunulduğu süreçte tartışılmakta olan 26 No'lu Genel Yorum'un prensiplerine veya genel olarak çocukların çevresel haklarına hiçbir şekilde değinilmemiş olmasıdır.

Çocuk hakları ve Genel Yorum'da yer alan ilke ve haklar ışığında Türkiye'nin çevre ve iklim politikaları'na dair yukarıdaki tespitler değerlendirildiğinde aşağıdaki eksiklikler göze çarpmaktadır:

Çocuğun Yüksek Yararı (2): Bu ilke, çocukları etkileyen her türlü kamusal ve özel eylemde çocuğun yüksek yararının "birincil derecede" gözetilmesini zorunlu kılar. Ancak Türkiye'nin çevre politikalarını şekillendiren temel mekanizmalarda bu ilkenin sistematik bir uygulaması görülmemektedir. Örneğin, bir sanayi tesisi, maden ocağı veya enerji santrali için yapılan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) süreçlerinde, projenin çocuklar üzerindeki potansiyel sağlık, gelişim ve esenlik etkileri (hava kirliliği, gürültü, su kaynaklarının kaybı vb.) spesifik ve öncelikli bir başlık olarak analiz edilmemektedir. Kararlar, genellikle ekonomik fayda ve genel çevresel etkiler ekseninde alınmakta, "çocuğun yüksek yararı" birincil bir ölçüt olarak kullanılmamaktadır.

Katılım Hakkı: Uluslararası hukuk, çocukların kendilerini etkileyen her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını temel bir ilke olarak tanıır. Bu ilke, yalnızca çocukların konuşmasına izin vermeyi değil, aynı zamanda bu görüşlere "gereken önemin verilmesini" de zorunlu kılar. Ancak Türkiye'nin çevre ve iklim politikaları incelendiğinde, bu temel hakkın uygulamaya geçirilmesinde ciddi boşluklar olduğu görülmektedir. İlgili bakanlıkların belgelerinde, çocukların çevresel karar alma süreçlerine özel olarak katılmalarını sağlayacak, yaşlarına ve ihtiyaçlarına uygun, güvenli ve kapsayıcı mekanizmalar tanımlanmamıştır. Mevcut "halkın katılımı" toplantıları gibi mekanizmalar ise yetişkin odaklı dilleri, teknik içerikleri ve formatları nedeniyle çocukların anlamlı katılımı için bir zemin oluşturmaktan uzaktır. Bu durum, BM Çocuk Hakları Komitesi'nin altını çizdiği "anlamlı katılım" ilkesiyle de çelişmektedir.

[1] Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 17.04.2019 tarihli 7821597 sayılı "Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi Yönergesi'nin Yürürlükten Kaldırılması" konulu oluru ile birlikte uzun süredir uygulanan yönerge kaldırılmıştır.

[2] ICHILD İKLİM HAREKETİ'nin insan hakları izleme-raporlama çalışmaları kapsamındaki ilk raporu ağırlıklı bu ilke çerçevesinde bir değerlendirme sunmuştur.

Komite'ye göre katılım, çocukların görüşlerinin politika ve karar alma süreçlerinin tasarım, uygulama, izleme ve değerlendirme gibi her aşamasında dikkate alınmasını gerektirir ve asla göstermelik (tokenizm) bir faaliyet olmamalıdır.

Türkiye'de, 2023-2028 Çocuk Hakları Strateji Belgesi'nin hazırlık sürecinde çocukların görüşlerinin alınması bu yönde atılmış olumlu bir istisna olarak dikkat çekse de, bu yaklaşım henüz yerleşik bir devlet politikası haline gelmemiştir. Sonuç olarak, çevre ve iklimle ilgili yasa, yönetmelik, strateji veya bütçe hazırlık süreçlerinde çocukların ve onları temsil eden sivil toplum kuruluşlarının katılımını sistematik olarak güvence altına alan standart bir prosedürün bulunmaması, çocukların katılım hakkının teorik bir güvence olmaktan öteye geçemediğini göstermektedir.

Sağlık Hakkı: Sözleşmenin 24. Maddesi, devletlerin çocukların mümkün olan en üst düzeyde sağlık standartlarına ulaşma hakkını güvence altına alma yükümlülüğünü belirtir. Maddenin 2. fıkrasının (c) bendi, bu yükümlülüğün bir parçası olarak devletlerin "çevre kirliliğinin tehlike ve risklerini göz önüne alarak" hastalık ve yetersiz beslenmeyle mücadele etmesi gerektiğini açıkça ifade eder. Bu, ÇHS'nin çevre sağlığını doğrudan çocuk sağlığıyla ilişkilendiren en net hükümlerinden biridir. Türkiye'nin ulusal sağlık politikaları veya çevre stratejilerinde, hava kirliliği, kimyasal atıklar veya gürültü kirliliği gibi çevresel faktörlerin çocuk sağlığı üzerindeki spesifik etkilerini önlemeye yönelik, bu maddeye dayanan bütüncül ve önleyici bir politika çerçevesi bulunmamaktadır.

Bilgiye Erişim Hakkı: Genel Yorum, devletlerin çocukların çevresel konularda bilgiye erişimini proaktif olarak sağlaması gerektiğini vurgular. Bu, bilgilerin yalnızca kamuya açık olması değil, aynı zamanda çocuk dostu formatlarda (anlaşılır dil, görsel materyaller, dijital araçlar) sunulmasını da içerir. Türkiye'de ÇŞİDB veya ilgili kurumların web sitelerinde yer alan iklim değişikliği raporları, emisyon verileri veya ÇED raporları, teknik ve hukuki bir dille yazılmıştır ve çocuklar için erişilebilir değildir. Okul müfredatlarında çevre eğitime yer verilse de, bu eğitim genellikle teorik düzeyde kalmakta ve çocukları yerel çevresel sorunlar ve politika süreçleri hakkında bilgilendiren pratik bir boyut taşımamaktadır.

Adalet/Hak Arama Yollarına Erişim: Genel Yorum, hakları ihlal edilen çocukların etkili başvuru yollarına erişimini sağlamanın devletin temel bir görevi olduğunu belirtir. Bu, çevresel zararlar nedeniyle sağlıkları bozulan, yaşam alanları tahrip olan veya eğitimleri aksayan çocukların ve ailelerinin yargısal ve idari mekanizmalara başvurabilmesini içerir. Türkiye'de, çocukların kendi başlarına veya temsilcileri aracılığıyla çevresel konularda dava açmasını kolaylaştıran özel bir yasal düzenleme yoktur. Yargılama süreçlerinin uzunluğu, masrafların yüksekliği ve çocukların hukuki süreçler hakkındaki bilgi eksikliği, adalete erişimin önünde ciddi engeller oluşturmaktadır. Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık) çocukların genel olarak başvurularını ele alan önemli bir mekanizma olmakla beraber çocukların çevresel şikayetleri için çocuklar tarafından bilinirliği ve kullanılabilirliğinin artırılmasına yönelik özel düzenleme ve çalışmalar ilgili politika belgelerinde yer almamaktadır.

İş Dünyasına Yönelik Yükümlülükler: Genel Yorum, devletlerin, özel sektörün ve iş dünyasının faaliyetlerinin çocuk haklarına, özellikle de çevre haklarına saygı duymasını sağlama yükümlülüğü olduğunu vurgular. Türkiye'nin bu konuda da önemli eksiklikleri bulunmaktadır. Şirketlerin çevresel ve sosyal sorumluluk raporlamalarında veya yatırım projelerinde, faaliyetlerinin çocuklar üzerindeki etkilerini analiz etmelerini ve bu etkileri azaltıcı önlemler almalarını zorunlu kılan güçlü bir yasal çerçeve mevcut değildir.

B. Katılım Mekanizmalarının İşleyişi: Erişilebilirlik, Kapsayıcılık ve Etkililik

Bu bölüm, "mekanizmalar var mı ve var olan mekanizmalar pratikte nasıl işliyor?" sorusuna odaklanır. Politikaların ve yasal çerçevelerin uygulamaya nasıl yansıdığını, mevcut katılım kanallarının ne kadar etkili, yaygın ve tüm çocuklar için erişilebilir olduğunu analiz eder. Çocuk haklarından sorumlu ana bakanlık ile çevre politikalarından sorumlu ana bakanlığın stratejik belgeleri ve ilgili yasal düzenlemeler karşılaştırmalı olarak analiz edilerek, çocukların katılımına yönelik mevcut yaklaşımın parçalı yapısı ve sistematik bir çerçeveden yoksun oluşu detaylandırılacaktır. Analiz, mevcut mekanizmaların neden yetersiz kaldığını ve politika belgelerindeki "görünmezliğin" pratikteki sonuçlarını ortaya koymayı hedeflemektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) Yaklaşımı: Genel Mekanizmalar ve Tematik Sınırlılıklar

Türkiye'de çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesinde koordinatör kurum rolünü üstlenen Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, çocuk katılımını sağlamak üzere ulusal düzeyde yapılandırılmış mekanizmalara sahiptir. Bu mekanizmaların en bilineni ve yaygını, her ilde faaliyet gösteren Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri'dir. Bu komiteler, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. Maddesi'nde güvence altına alınan "çocuğun görüşlerine saygı" ilkesinin hayata geçirilmesi amacıyla kurulmuştur. Çocukların kendi yaşamlarını etkileyen konularda bir araya gelerek görüş oluşturmaları, bu görüşleri yerel ve ulusal düzeydeki karar alıcılara iletmeleri ve politika süreçlerini etkilemeleri hedeflenir.

Yapılan doküman analizi, bu komitelerin teorik potansiyellerine rağmen, pratikte çevre ve iklim krizi konularını gündemlerine alma konusunda son derece sınırlı kaldığını göstermektedir. ASHB'nin stratejik planları ve faaliyet raporları incelendiğinde, İl Çocuk Komiteleri'nin çalışmalarının büyük ölçüde eğitim, sağlık hizmetlerine erişim, akran zorbalığı, çocuk işçiliği ve çocuğa yönelik şiddet gibi sosyal sorunlar etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu konular şüphesiz hayati öneme sahip olmakla birlikte, çevre ve iklim krizinin çocuk hakları üzerindeki uzun vadeli ve varoluşsal etkileri bu gündemlerde yer bulamamaktadır.

Çevre ve iklim değişikliği, teknik bilgi ve multidisipliner bir bakış açısı gerektiren karmaşık konulardır. İl Çocuk Komiteleri'ni yönlendiren yetişkin kolaylaştırıcıların ve komite üyesi çocukların bu alanda özel bir eğitim veya kapasite geliştirme programından geçtiklerine dair bir bulgu yoktur. Bu durum, çocukların bu konularda nitelikli ve bilgiye dayalı görüş oluşturmalarının önünde önemli bir engel oluşturabilir.

Türkiye'nin Çocuk Hakları Komitesi'ne sunduğu Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Periyodik Raporları'nda, İl Çocuk Hakları Komiteleri dışında ulusal düzeyde Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu, Çocuk Danışma Kurulu ve TBMM ile paylaşılan yıllık raporlar gibi mekanizmalardan yerel düzeyde ise İl Çocuk Komiteleri haricinde Okul Öğrenci Meclisleri'nin (3) aktif olarak çalıştığından söz edilmektedir. Ayrıca, Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi İncelemesi'ne göre, Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu ile İl Çocuk Komiteleri, çocukların katılım hakkını destekleyen iyi uygulama örnekleridir. Çocuk Forumları da çocukların görüşlerini ifade etmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Komite'nin nihai gözlemlerinde, ulusal düzeyde çocuk hakları mekanizmalarının bulunduğunu ve çocukların kendilerini etkileyen konulara ilişkin karar alma süreçlerine katılımına imkan tanındığını belirtilmektedir. Ayrıca, katılım fırsatlarının artırılması ve çocuk dostu prosedürlerin oluşturulması yönünde ilerleme kaydedildiği memnuniyetle karşılanmaktadır. Ancak, bu mekanizmaların ne kadar yaygın olduğu, ülke geneline ne ölçüde yayıldığı veya etkin bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı hakkında net bir değerlendirme yer almamaktadır. Özetle, çocuk katılımına dair mevcut mekanizmalar olsa da katılım mekanizmalarının kapsayıcılığına, etkililiğini ve erişilebilirliğini ölçmeye yönelik herhangi bir veri veya analiz mevcut değildir.

Sonuç olarak, ASHB'nin yaklaşımı, "çocuk katılımı"nı her alana uygulanabilecek genel bir şemsiye kavram olarak ele almakta, ancak çevre gibi özel alanların gerektirdiği tematik derinleşmeyi ve uzmanlaşmayı sağlayamamaktadır. Dolayısıyla, mevcut mekanizmalar, çocukların çevresel sesini duyurmak için etkili bir kanala dönüşemediği görülmektedir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB) Politikaları: Teknik Odak ve Çocukların "Görünmezliği"

Çevre ve iklim politikalarının tasarımcısı ve uygulayıcısı olan ÇŞİDB'nin stratejik belgeleri, çocukları bir hak sahibi ve katılım aktörü olarak tanıma konusunda belirgin bir eksiklik sergilemektedir. Bakanlığın yaklaşımı, ağırlıklı olarak teknik, mühendislik ve ekonomik boyutlara odaklanmakta, politikaların sosyal boyutunu ve özellikle çocuklar üzerindeki etkilerini göz ardı etmektedir.

Bakanlığın yeni stratejik planı, "kapsayıcılık" ve "insan odaklılık" gibi ilkelere yer verse de, bu ilkeler operasyonel hedeflere dönüştürülürken çocuklar spesifik bir hedef kitle olarak tanımlanmamıştır. Planın hiçbir yerinde doğrudan, "çocuk hakları" veya "çocuk katılımı" ifadeleri geçmemektedir. Çocuklar özel politika gerektiren grup tanımlaması içinde kadın, yaşlı, engelli ve düşük gelirli ile birlikte yer almaktadır.

Stratejide diğer "çocuk" ifadesi kadınlar ve kız çocuklarının iklim değişikliği karşısında maruz kalabilecekleri riskler konusunda farkındalık yaratılmasına dair çalışmalar da yer almıştır. Bu tür ifadeler, politika tasarımının en üst düzeyinde çocukların bir paydaş olarak tam olarak görülmediğini düşündürür.

[3] Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 17.04.2019 tarihli 7821597 sayılı "Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi Yönergesi'nin Yürürlükten Kaldırılması" konulu oluru ile birlikte uzun süredir uygulanan yönerge kaldırılmıştır.

Ayrıca çocuklar gibi özel iletişim, koruma ve katılım ihtiyaçları olan heterojen bir grubu kapsamak için genel tanımlamalar yetersizdi, ve pratikte bu çocuk gruplarının dışlanmasıyla sonuçlanma potansiyeli taşır.

Türkiye'nin Uzun Dönemli İklim Stratejisi ve diğer politika belgeler, Türkiye'nin iklim hedeflerini ve uyum politikalarını ortaya koyarken, tamamen teknik ve ekonomik bir perspektife sahiptir. Azaltım senaryoları, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji hedefleri gibi konular detaylandırılırken, bu politikaların gelecek nesiller ve bugünün çocukları üzerindeki etkileri (nesiller arası adalet boyutu) analiz edilmemiştir. Politika oluşturma sürecinde çocukların veya gençlerin görüşlerinin alındığına dair hiçbir ibare bulunmamaktadır.

Yukarıdaki bölümde de değinildiği üzere Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği, "projelerden en çok etkilenecek ilgili halkın katılımı"nı bir zorunluluk olarak öngörür. Ancak bu katılım, genellikle projenin yapılacağı yerde düzenlenen, teknik sunumların yapıldığı ve yetişkinlerin soru sorduğu tek seferlik toplantılarla sınırlıdır. Bu format, farklı yaş gruplarındaki çocukların ihtiyaçlarından uzak, erişimi ve anlaşılması güç nitelik taşımaktadır. Çocukların katılımını sağlamak için tasarlanmış çocuk dostu bilgilendirme broşürleri, atölye çalışmaları veya okullarda yapılacak özel oturumlar gibi alternatif yöntemler mevzuatta ve belgelerde yer almamaktadır.

2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı

Ulusal politikadaki bu genel karamsar tabloya karşın, ASHB koordinasyonunda hazırlanan 2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi, çocuk katılımının önemsenmesi, bu konuda bir değişimin ilk sinyallerini vermesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

- **Süreç Olarak Katılım:** Belgenin en ayırt edici özelliği, hazırlık sürecinin kendisinin bir katılım örneği olmasıdır. 2022 yılında "İklim Değişikliği ve Çocuk Katılımı" temasıyla düzenlenen Uluslararası Çocuk Forumu'nun sonuçlarının ve burada dile getirilen çocuk görüşlerinin strateji belgesine yansıtılması, "çocuklar için" politika yapmaktan "çocuklarla birlikte" politika yapmaya doğru bir geçiş arzusunu göstermektedir.
- **İçerik Olarak Çevre Vurgusu:** "Sıfır Atık Projesi" gibi popüler bir çevre hareketinin çocuk katılımına örnek olarak gösterilmesi, çevre bilincinin katılım hakkıyla birleştirilmesi açısından önemlidir.
- **Geleceğe Yönelik Taahhütler:** Eylem Planı'nda yer alan "kriz ve acil durumlar için hazırlık modelinde çocuklara rol verilmesi" ve "uluslararası bir çocuk katılımı platformu oluşturulması" gibi hedefler, çocukları yalnızca iklim krizinin pasif mağdurları olarak değil, aynı zamanda çözümün ve uyum süreçlerinin aktif aktörleri olarak gören bir bakış açısını yansıtmaları açısından kıymetlidir..

Ancak bu olumlu gelişmenin kalıcı bir etki yaratabilmesi için, bu strateji belgesinin sadece ASHB'nin bir dokümanı olarak kalmaması, başta ASHB ve ÇŞİDB olmak üzere ilgili tüm bakanlıkların kendi politika ve uygulamalarına entegre etmesi, uygulanması ve uygulamanın izlenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, çocuk katılımı, çevre politikalarının ana akımından izole bir "iyi niyet" faaliyeti olarak kalma riskiyle karşı karşıyadır.

C. Çevre ve İklim Politikalarında Aktif Yer Alan Çocukların Haklarının Korunması ve Güvence Altına Alınması

Bu bölüm, katılım sürecinin en hassas yönlerinden biri olan; çevre ve iklim politikaların aktif yer alan, kendilerini aktivist, çocuk insan hakları savunucuları ya da başka şekillerde tanımlayan çocukların ve çocuk gruplarının özel olarak korunmasına odaklanır. "Çocuklar bu süreçlerde güvende mi, katılım gerçek mi ve haklarını arama konusunda destekleniyorlar mı?" sorusuna yanıt arar.

Küresel iklim hareketi artık çocukların ve gençlerin öncülüğünde büyük bir hareket haline geldi. Greta Thunberg bu hareketin simgesi oldu ve dünyanın dört bir yanındaki çocuklar, geleceklerini tehdit eden iklim krizine karşı seslerini çıkarmaya başladılar. Bu çocuklar, yalnızca çevre bilincine sahip bireyler değil, aynı zamanda kamusal alanda aktif rol alan, ifade özgürlüğü, barışçıl toplanma ve örgütlenme gibi temel haklarını kullanarak politika değişikliği talep eden "çocuk insan hakları savunucuları" (child human rights defenders) (4) olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'de de bu hareketin etkisi olmuş, bu alanda çeşitli çocuk ve çocuk grupları aktif olarak yer almaktadır. Bu yeni aktörlerin ortaya çıkışı, devletlerin yalnızca çocukların genel haklarını değil, aynı zamanda onların aktivist kimliklerini tanıma ve bu kimlikten doğan özel risklere karşı koruma sağlama yükümlülüğünü de gündeme getirmiştir. Bu bölüm, Türkiye'nin yasal ve politik çerçevesinin, bu yeni olguya ne ölçüde yanıt verebildiğini ve çocuk çevre aktivistlerini korumaya yönelik ne gibi boşluklar içerdiğini analiz etmektedir.

Türkiye'nin çocuk hakları ve çevre politikalarına ilişkin temel belgeleri incelendiğinde, "çocuk aktivist" veya "çocuk insan hakları savunucusu" kavramlarının yer almadığı görülmektedir. Bu durum, basit bir terminoloji eksikliğinden öte, bir politika boşluğuna işaret etmektedir.

Ne Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın ne de Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın stratejik planlarında, eylem planlarında veya faaliyet raporlarında, çevre konularında aktif rol alan çocukların varlığına, haklarına veya ihtiyaçlarına yönelik tek bir atıf dahi bulunmamaktadır. Bu "görünmezlik", politika yapıcılarının, çocukları yalnızca korunması gereken pasif varlıklar olarak gördüğünü, onların kamusal ve politik alanda birer aktör olabileceklerini henüz tam olarak içselleştiremediklerini göstermektedir. Genel olarak çocuk haklarının korunmasına dair düzenlemeler içermektedir. Ancak çevre ve iklim konularında aktif çalışan çocuk aktivistlerin özel olarak korunmasına dair spesifik bir düzenleme veya politika bulunmamaktadır.

[4] BM Çocuk Hakları Komitesi, 20. yıldönümü nedeniyle Eylül 2018'de Cenevre'de düzenlediği "Çocukları insan hakları savunucuları olarak koruma ve güçlendirme" Genel Tartışma Günü ile çocukları insan hakları savunuculuğu kapsamına dahil eden ilk etkinliği gerçekleştirmiştir.

Türkiye'nin BM Çocuk Hakları Komitesi'ne sunduğu Periyodik Raporlar, ifade özgürlüğü (Madde 13), düşünce özgürlüğü (Madde 14) ve dernek kurma/barışçıl toplanma özgürlüğü (Madde 15) gibi hakların yasal güvence altında olduğunu belirtmekle yetinmektedir. Ancak bu genel ifadeler, bu hakların çocuklar tarafından, özellikle de çevre aktivizmi bağlamında nasıl kullanıldığına, çocukların bu hakları kullanırken ne gibi engellerle karşılaştığına veya onları desteklemek için ne gibi proaktif adımlar atıldığına dair somut bilgi veya analiz sunmamaktadır. Bu durum, çocuk aktivizminin uluslararası raporlama düzeyinde dahi bir politika önceliği olarak görülmediğini teyit etmektedir.

Çocuk çevre aktivistlerini korumaya yönelik spesifik bir yasal çerçevenin olmaması, onları çeşitli risklere karşı savunmasız bırakmaktadır. Genel yasal güvenceler, çocukların özel durumlarını ve kırılganlıklarını dikkate almakta yetersiz kalmaktadır.

İfade Özgürlüğünün Sınırları ve Riskleri: Türkiye'nin Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Periyodik Raporu'nda, Anayasa'nın 26. maddesi ve BM ÇHS'nin 13. maddesi uyarınca ifade özgürlüğünün güvence altında olduğu belirtilmiştir. Ancak belgede çevre protestoları veya iklim aktivizmi gibi konularda çocukların karşılaştığı engellere dair bilgi bulunmamaktadır. Komite nihai gözlemlerinde, çocukların ifade özgürlüğüne yönelik bazı kısıtlamaların olduğu yönünde endişeler dile getirmekte ve taraf devlete bu kısıtlamaların kaldırılması için gerekli düzenlemeleri yapmasını da tavsiye etmektedir. İfade özgürlüğünün kısıtlanması dışında ifade özgürlüğü haklarını kullandıklarında da çeşitli risklerle karşılaşabilmektedir. Örneğin iklim kriziyle ilgili eleştirel görüşlerini sosyal medya, okul gazeteleri veya yerel medya aracılığıyla dile getirdiklerinde, yetişkinlere oranla daha fazla sindirme, alay edilme veya ciddiye alınmama riskiyle karşı karşıya kalabiliyorlar. Özellikle güçlü ekonomik çıkarlara (örneğin, bir maden şirketi, bir enerji santrali) karşı eleştiri yönelttiklerinde, kendileri ve aileleri üzerinde oluşabilecek baskılara karşı onları koruyacak özel bir mekanizma yoktur.

Barışçıl Toplanma Hakkı ve Fiili Engeller: Çocukların ve gençlerin düzenlediği iklim grevleri veya protestolar, yasal olarak "barışçıl toplanma" hakkı kapsamında olsa da, pratikte çeşitli engellerle karşılaşabilir. Güvenlik güçlerinin çocukların katıldığı eylemlere yönelik müdahalelerinde "çocuğun yüksek yararı" ilkesini gözetken özel protokollerin veya eğitimlerin olup olmadığı belirsizdir. Ayrıca, bu tür eylemlere katıldıkları için okul yönetimleri tarafından disiplin cezalarıyla karşılaşma veya "sorunlu öğrenci" olarak etiketlenme riski, çocuklar için caydırıcı bir etki yaratabilir.

Dijital Aktivizm ve Çevrimiçi Tehditler: Günümüz aktivizmi büyük ölçüde dijital platformlarda yürütülmektedir. Çocuk çevre aktivistleri, çevrimiçi ortamda siber zorbalığa, tacize, nefret söylemine ve itibarsızlaştırma kampanyalarına maruz kalabilirler. Devletin, çocukları bu tür dijital tehditlere karşı korumaya yönelik özel önlemler alması ve onlara güvenli dijital okuryazarlık becerileri kazandırması gerekirken, bu konuda özel bir politika veya program bulunmamaktadır.

Çocukların aktivist potansiyellerini güvenli ve yapıcı bir şekilde hayata geçirebilmeleri için sadece yasal korumaya değil, aynı zamanda destekleyici bir ekosisteme de ihtiyaçları vardır.

Okullar, çocukların ifade özgürlüklerini ve katılım haklarını öğrenebilecekleri ve deneyimleyebilecekleri en önemli alanlardır. Ancak mevcut eğitim sistemi, çocukları genellikle pasif bilgi alıcıları olarak konumlandırmakta, eleştirel düşüncüyü ve sivil katılımı teşvik eden bir pedagojik yaklaşımdan uzak durmaktadır. Çevre kulüpleri gibi yapılar mevcut olsa da, bunlar genellikle farkındalık yaratma faaliyetleriyle sınırlı kalmakta, çocukları politika süreçlerini etkilemeye yönlendiren bir aktivizm odağı taşımamaktadır.

Çocuk aktivizminin gelişmesi, çocukların çevre ve iklim politikalarına katılımının artması, ailelerin ve sivil toplum kuruluşlarının desteğine bağlıdır. Ancak çocukların hak temelli aktivizmini destekleyen, onlara hukuki ve psikolojik destek sağlayan, kapasitelerini geliştiren sivil toplum kuruluşlarının sayısı ve kaynakları sınırlıdır. Aileler ise genellikle çocuklarının aktivist faaliyetlerini bir "risk" olarak görme ve güvenlik endişeleriyle onları bu tür faaliyetlerden caydırma eğiliminde olabilmektedir. Diğer karşılaşılan durum ise çocukların manipülasyon veya göstermelik katılıma maruz kalmalarıdır. Çocukların bu tür katılım hakkını ihlal eden ve çocuklara zarar veren uygulamalarla ne sıklıkla karşılaştığını değerlendiren çalışmalar ne yazık ki mevcut olmamakla beraber bunu önleyecek düzenlemelere da rastlanmamaktadır.

Bölüm 2:

Çocuk ve Gençlerin Deneyimi

Bölüm 2: Çocuk ve Gençlerin Deneyimi

İzleme çalışması kapsamında, 18 Haziran 2025 ve 30 Haziran 2025 tarihlerinde çocuk ve genç gruplarıyla iki çevrimiçi atölye gerçekleştirildi. Bu bölümde bu atölyeler üzerinden çocuk ve gençlerin deneyimi ve görüşlerine yer verilecektir.

A. 18 Yaş Üstü Grup ile Atölye

Şu anda 18 yaşının üstünde bulunan ancak 18 yaş altındayken iklim krizine karşı çalışmalarda aktif yer almış bireylerle 18 Haziran 2025 tarihinde bir çevrimiçi atölye gerçekleştirildi. Bu atölye ile, pratik olarak sahada yer almış kişilerin deneyimlerinden yola çıkarak iklim krizi çalışmalarına çocuk katılımına dair niteliksel bulgular edinmeye odaklanılmıştır.

Atölyede yapılan paylaşımlardan öne çıkan tematik bulgular aşağıda yer almaktadır:

Katılım Fırsatlarının Rastlantısallığı ve Bilgiye Erişim Sorunları

Atölyede katılımcılardan bazıları iklim hareketine sosyal medya aracılığıyla "tesadüfen" ulaştığını ifade etmiştir. Çoğunluk için ise iklim krizi çalışma süreçlerine katılım, kendi motivasyonları ile yola çıktıkları araştırmaların sonunda bazı rastlantılar ile birlikte ulaştıkları güvenli sivil toplum örgütlerinden sonraki ilerleyişleri ile başlamıştır. Bununla birlikte katılımcılar, katılım sürecine başlarken oldukça yalnız hissettiklerini ve iklim krizi çalışmaları hakkında onları güvende hissettirecek kadar bilgiye sahip olmadıkları bir ortamda olduklarını belirtmişlerdir. Ancak özellikle iklim krizi konularına verilen önemin az olduğu Gaziantep gibi şehirlerde bilgiye ulaşmak oldukça zor olduğu için iklim krizi çalışmalarına katılım zorlayıcı olmuştur.

"Instagram'da gördüğüm her şeye başvurduğum bir dönemdeydim. ICHILD'ı da tamamen rastgele duydum, İklim Hareketi ile ilgili bir duyuruya çıkmışlardı."

"Gaziantep'te haklardan çok haberdar olunmayan bir alanda yaşadığım için pek haberim olmuyordu, biraz kaynak tarayınca farkına vardım. Gaziantep'te iklim çalışmaları yapan çok fazla insan yok, son zamanlarda biraz daha artmaya başladı"

Şikâyet ve Destek Mekanizmalarının Yetersizliği

Katılımcılar içinde bulundukları sınırlı sayıdaki güvenli sivil toplum örgütü haricinde devletin şikâyet ve destek mekanizmalarının yetersizliğini vurgulamıştır. Bunun yanı sıra, halihazırda var olan şikâyet mekanizmalarının ise verimliliğine oldukça şüphe ile yaklaşmıştır ve katılımcılar şikâyetlerinin sonuçsuz kalacağı öngörüsüne sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Diğer bir taraftan, yalnızca bazı sivil toplum örgütleri iklim krizi çalışmalarında yer alan çocuklar için güvenli şikâyet mekanizmaları oluştururken bazı derneklerde kolaylaştırıcıların ise çocukların sınırını ihlal ettiğine dair duyumları olduğunu belirtmiştir.

" Ben güvenli ortam sağlanan bir yerde çalıştım. Ancak diğer bazı sivil toplum kuruluşlarında duyduğuma göre, kolaylaştırıcıların 18 yaş altındaki bireylerle kurduğu ilişkilerde bazı sınırları aşabiliyorlardı. Bu güvenli alan sınırları kolaylaştırıcının kendisine kalıyor. Buna yönelik denetimler belki artırılabilir. Herkes aynı güvenli deneyimi yaşamıyor."

"Şikâyet etsek de pek bir işe yaramıyordu"

"Şikâyet mekanizmalarını bilmiyordum, şikâyet etsem de bir sonuç alacağımı düşünmüyorum"

Çocuk Katılımına Dair Bilinç ve Temsilîyet Alanı Yetersizliği

Katılımcıların çoğu, özellikle katılım sürecine ilk başladıklarında çocukların katılım alanının oldukça sınırlı olduğunu ancak son zamanlarda gelişim gösterdiğini ifade etmiştir. Yeterli bilgilerinin olmasına, örneğin BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni bilmelerine rağmen bunu sahada kullanabilecekleri alanların oldukça sınırlı sayıda olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca çocukların katılım hakkının hayata geçmesinin çoğunlukla yetişkinlere bağlı olduğu, bağımsız ve yalnızca çocuk katılımına dayalı bir mekanizmanın eksikliğinin yaşandığı belirtilmiştir. Böylece, "anamlı katılım" kavramının eksikliği vurgulanmıştır.

"İlk başladığım zamanlarda çok söz sahibi değildim ama bilgi sahibiydim. İklim krizi hakkında raporlar, makaleler okuyordum, belgeseller izliyordum. Ancak söz sahibi değildim çünkü böyle bir alan yoktu."

"Çocukken cesareti çevremdeki gönüllülerden ya da "abi/abla" figürlerinden alıyordum"

"Temsiliyetten bahsederken "anamlı temsiliyet" kavramından da bahsetmeliyiz. Karar alma mekanizmalarında çeşitlilik, kapsayıcılık ve anlamlı temsiliyeti sağlayan yapılara yer verilmesi gerekiyor."

Hak Temelli Katılım İçin Öneriler

Atölyenin sonunda, çocukların yalnızca "aktif katılımcı" değil, karar alıcı süreçlerin parçası olmaları gerektiği vurgulandı. Çocuk derneklerinin kurulmasının kolaylaştırılması, çocuk haklarına uygun katılım mekanizmalarının geliştirilmesi ve yerel yönetimlerle daha güçlü iş birliklerinin kurulması önerildi.

"Sivil toplumda daha fazla çocuk katılımı olsaydı, örneğin çocuk dernekleri kurulması gibi, bu süreç daha sağlıklı olabilirdi"

"Bu destek mekanizmalarının üretilmesini talep eden bir aktivist grup olması gerekiyor, o grup biz olduk. Bizden sonrakiler destek mekanizmalarına sahip olabilsinler diye çalışıyoruz"

Katılımcılar, iklim krizi çalışmalarına çocuk katılım süreçlerinde özellikle yakın geçmişte katılım alanının ve temsiliyetin oldukça zor ve eksik olmasına karşın ivmenin yukarı doğru gelişme yönünde olduğunu genellikle vurgulamıştır.

"İlk başladığımda yalnızdım, çok fazla iklim aktivizmi yoktu, ortam daha tehlikeliydi, çocuk güvenliği gibi kavramlar pek konuşulmuyordu. Zamanla daha güzelleşti ortam, çocuk temsiliyetinde artış sağlandı."

Ancak, temsiliyetin varlığı yeni yeni yer bulurken "anlamli temsiliyet" hala üzerine oldukça geliştirilme yapılması gereken bir noktadadır. Çocukların anlamli temsiliyet ve katılımı için kapsayıcı, güvenli ve hak temelli mekanizmaların oluşturulması gerekliliği açıktır.

B. 18 Yaş Altı Grup ile Atölye

Şu anda 18 yaşının altında bulunan ve iklim kriziyle ilgili çalışmalarda aktif yer alan çocuklarla 30 Haziran 2025 tarihinde çevrimiçi bir atölye gerçekleştirilmiştir.

Atölyede yapılan paylaşımlardan öne çıkan tematik bulgular aşağıda yer almaktadır:

Hak Bilinci ve Doğru Bilgiye Erişim

Katılımcılar tarafından, bilgiye erişmek ve haklarını öğrenmenin özellikle internet gelişimi sonrasında oldukça kolaylaştığı ancak doğru bilgiyi ayırt etmenin de aynı oranda zorlaştığı belirtilmiştir. İnternete erişimi olan herkesin haklarını da bilebileceği düşünülürken, bu noktada bilgiyi doğru yorumlamada desteğe ihtiyaç bulunmaktadır.

"İnternet ve teknoloji çağında yaşadığımız için bilgiye anlaşılabilir şekilde ulaşabileceğimizi düşünüyorum. Bu konuda herhangi bir zorluk yaşamadım bu güne kadar."

"Bilgiye erişim geçmişe göre kolaylaştı ama aynı zamanda doğru kaynaklara ulaşmak da zorlaştı. İlk ulaşılan kaynaklar çoğunlukla doğru olmuyor."

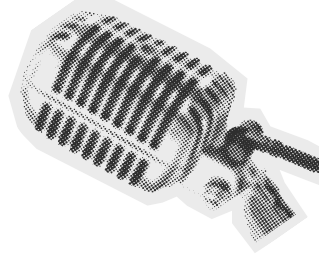
Şikayet ve Katılım Mekanizmalarına Erişim

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu haklarını bildiklerini belirtse de iklim krizi çalışma süreçlerinde bu haklarını kullanabilecekleri somut alanlara ve özellikle şikayet mekanizmalarına dair bilgiye çok sahip olmadıklarını vurgulamışlardır. Dolayısıyla haklarını bilmenin kendi başına bir sonuç getirmediği, şikayet ve katılım mekanizmalarıyla desteklenmesinin iklim krizi çalışma süreçleri için kritik olduğu açıktır.

"İklim çalışmalarında kapalı bir dernek ortamında durduğum için dış sahaya açılmadım. Ama tam olarak açık bir alana açılmadım ve kapalı bir ortamdıydım."

" Şikayet mekanizması olarak bir kurum bilmiyorum."

"Bildiğim kurum Kamu Denetçiliği Kurumu. Başvurularıma olumlu dönüşler aldım ve her türlü kamu kurumuna dair şikayetimde yardımcı oldular. Çevre kirliliği ile ilgili şikayette bulunabildiğini biliyorum."

Hakların Kullanımında Yetişkinlere Bağımlılık

Katılımcılar, iklim krizi alanında yer alırken haklarını kullanmak için harekete geçtiklerinde çoğunlukla yetişkin aktörlere bağımlı şekilde durumun ilerlediğini belirtmişlerdir. Yetişkin aktörler bazı durumlarda destekleyici olsalar da engelleyici veya küçümseyici tavırlar sergilediklerinde çocukların çalışmalarda yer almasının oldukça zorlaştığı ve engellendiği vurgulanmıştır. Kamu kurumlarıyla bireysel iletişimde yaşanan güçlükler dikkat çekmiş, tüm bunlarla birlikte çocukların katılım hakkını yetişkinlerden bağımsız olarak destekleyen mekanizmalara duyulan ihtiyaç açıkça görülmüştür.

"Okulda bir girişimcilik zirvesi düzenlemek istiyordum ancak okulumuzda öğrencilerin bu tarz işlere kalkışması çok yaygın değildi. Müdür ve müdür yardımcılarımızın gözünde öğrencilerin sponsor bulmak vb. işleri yapabileceğine olan inançları yoktu ve beni çok olumsuz etkilediler. Ancak programı başarıyla yaptık."

"Kamuya başvurduğum tecrübelerim zorlu geçti, çoğunlukla dinlenmedim. Yalnızca KDK bu konuda yardımcı oldu, dinlenmemi sağladı."

" Genellikle kurumlarda çocuk olduğum için pek ilgilenilmiyor. Ailemle birlikte gittiğimde yalnızca fikrimi onlara söyleyebiliyorum veya projelerimden bahsedebiliyorum. "

Katılımın Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Katılımcılar sürecin daha adil, kapsayıcı ve çocuk dostu olması için şu önerileri sunmuştur:

- Çocuğun birey olarak tanınması, katılımın meşrulaştırılması
- Anlamlı temsiliyetin sağlanması; çocukların yetişkinlerden bağımsız olarak katılım süreçlerinde aktif rol alabilmelerinin sağlanması
- Güvenli, kolay anlaşılır katılım ve şikayet mekanizmalarının yaygınlaştırılması ve bu mekanizmaların doğru bilgiye erişim ve yaygınlaştırma için destekte bulunması.

İki atölye bulguları birlikte değerlendirildiğinde, iklim krizine dair çocuk katılımının yalnızca görünürlükten ve yetişkinlere bağımlı katılım süreçlerinden ibaret olmaması gerektiğini; çocukların erişim, güvenlik, bilgi ve karar süreçlerine gerçek ve bağımsız katılım alanlarına ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Bulgular, ICHILD İklim Hareketi'nin izleme çalışmasının ikinci standardı (çocukların katılım hakkının güvence altına alınması) için yapısal mekanizma eksikliklerine dikkat çekmekte ve iklim krizi çalışmalarında çocuk haklarına dayalı yaklaşımın önemini vurgulamaktadır.

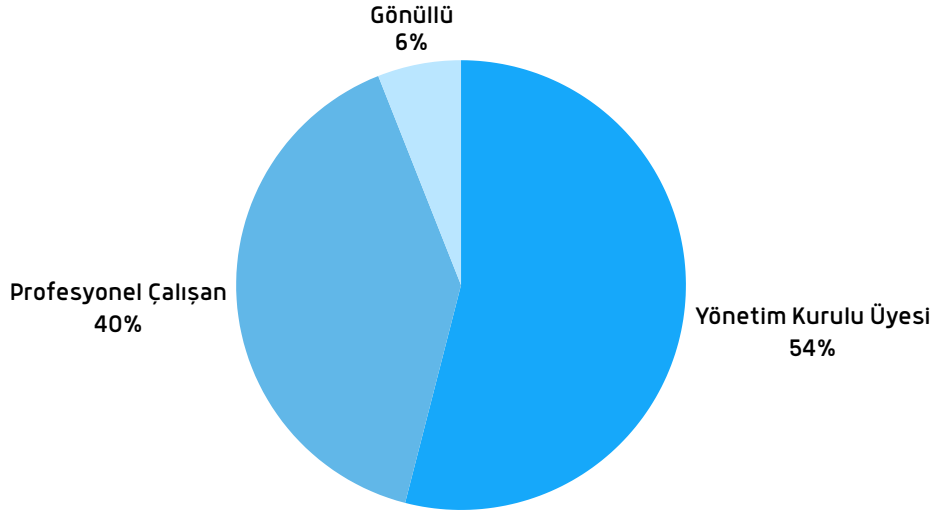
Bölüm 3: Sivil Toplum Deneyimi

Bölüm 3: Sivil Toplum Deneyimi

İklim kriziyle mücadelede devletin çocuk katılımını ne ölçüde gözettiğini, çocuk katılımının Türkiye sivil toplumunda ne durumda olduğunu ölçmeyi amaçlayan çevrimiçi bir anket hazırlanmıştır.

Anket, Türkiye'de çeşitli bölgelerde çalışma gösteren; çocuk hakları ve iklim krizi alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarına yöneltilmiş ve toplam 15 STK temsilcisi tarafından yanıtlanmıştır. Çevrimiçi olarak yanıtlanan anket 1-30 Haziran 2025 tarihleri arasında doldurulmuştur.

Anketi cevaplandıran kişilerden %53,3'ü bulundukları kurumlarda YK üyesidir. %40'ı ise kendilerini profesyonel çalışan olarak tanımlamaktadır. Kalan %6'lık kesim ise gönüllü olduklarını belirtmişlerdir.

Ankete katılan sivil toplum kuruluşlarının verdiği yanıtlara göre çalışma alanları :

- 10 kurum (%66,7) çalışmalarında çocuk katılımı konusuna yer vermektedir.
- 9 kurum (%60) çocuk hakları alanında çalışmaktadır.
- 9 kurum (%60) iklim değişikliği konusunu çalışmalarına dahil etmektedir.
- 6 kurum (%40) çevre hakları alanında faaliyet göstermektedir.
- 1'er kurum (%6,7) ise diğer bölümünde şu alanları belirtmiştir: gençlik çalışmaları ve sanat, doğa eğitimi, eğitim hakkı.

Kurumların birden fazla alanda çalıştığı, çevre ve çocuk hakları alanında birlikte çalışan kurumların da olduğunu göstermektedir: Çocuk hakları, çocuk katılımı alanında çalışmaya dair 5 yanıt, sadece iklim değişikliği alanında çalıştığını belirten 3 yanıt, çevre hakları ve iklim değişikliği alanına dair 1 yanıt, çevre hakları, iklim değişikliği ve çocuk katılımı alanına dair 1 yanıt, çevre hakları, iklim değişikliği, çocuk hakları ve çocuk katılımı alanında çalışan 4 yanıt gelmiştir. Sadece bir yanıt bir dört alan dışında gençlik çalışmaları alanında çalıştığını belirtmiştir.

Anket kapsamında katılımcı kurumlar, belirttikleri alanlarda gerçekleştirdikleri faaliyetlere dair çeşitli bilgiler sunmuştur. Bu kapsamda bazı kurumlar çocuklara yönelik çevrimiçi eğitim portalları, vaka kartları, el kitapları ve animasyonlar hazırlamış; bazıları çocukların katılımıyla sanat ve medya temelli farkındalık çalışmaları yürütmüş; kimi kurumlar ise çocukların kendi görüşlerini ifade etmelerine alan açan sergi ve kampanyalar organize etmiştir. Ayrıca çocuk yürütme kurulları oluşturulmuş, iklim değişikliğiyle ilgili stratejik planlama süreçlerine çocukların doğrudan dahil edildiği örnekler paylaşılmıştır. Doğa temelli etkinlikler, genç kolaylaştırıcılarla yapılan atölyeler, danışma toplantıları ve yerel düzeyde iklim eylemine ilişkin çalışmalar da sunulan örnekler arasında yer almıştır. Bazı kurumlar geçmiş yıllarda yürütülen projelere atıf yaparken, bazıları da devam eden veya planlanan faaliyetlerine ilişkin bağlantılar paylaşmıştır.

Ankete katılan kurumların %80'i, çalışmalarına katkı sunan ve gönüllülük faaliyetlerine katılan çocuklar olduğunu belirtmiştir. Geriye kalan %20'lik kesim ise bu yaş grubundaki çocuklarla doğrudan gönüllülük temelinde bir çalışma yürütmediğini ifade etmiştir. Bu fark çocukların katılım süreçlerine erişiminde kurumlar arası farklı biçimlerde ele alındığını gösterir.

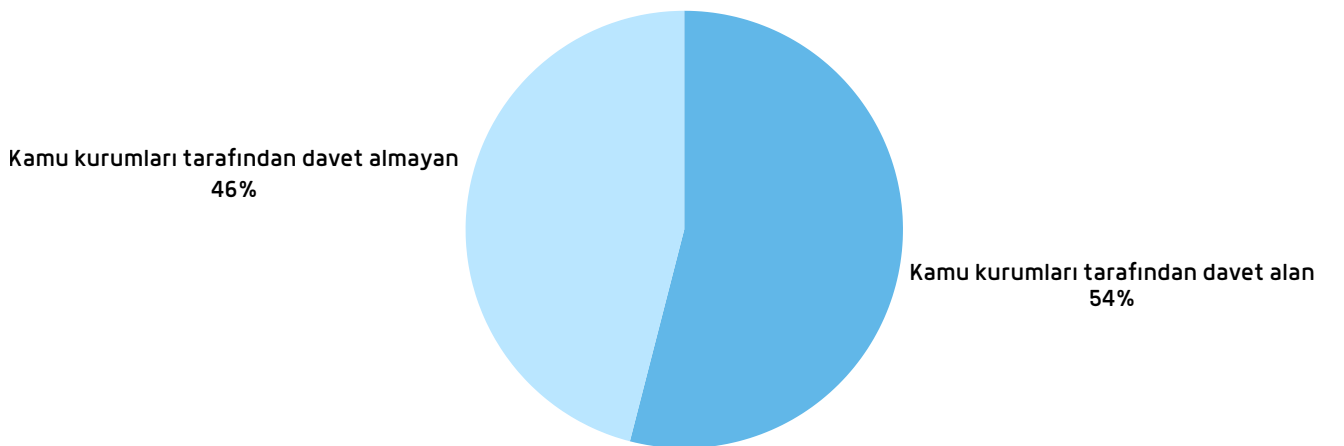

Yanıt veren 12 kurumdan %66,7'si, karar süreçlerine düzenli olarak dahil ettikleri veya danıştıkları çocuk gruplarının olduğunu belirtmiştir. Aynı oranda kurumlar, çocuk katılımını kurumsal öncelik olarak tanımlamış ve katılım süreçlerinde çocukların çeşitliliğini (yaş, cinsiyet, engellilik, sosyoekonomik durum vb.) gözettiğini ifade etmiştir. %58,3 oranındaki kurum ise çocuk inisiyatiflerini desteklediklerini belirtmiştir. Bu bulgular, çocukların kurumsal süreçlere yalnızca katılan değil, aynı zamanda yön veren aktörler olarak dahil edilebildiğini göstermektedir. Katılımın kapsayıcılığı ve sürdürülebilirliği için bu yapıların daha fazla yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.

Ankete katılan 15 STK temsilcisinin %80'i (12 yanıt), çalışmalarına katkı sunan 0-18 yaş aralığında çocuklarla birlikte çalıştığını ve onların gönüllülük temelinde sürece dahil olduğunu belirtmiştir. Bu bulgu, çocukların yalnızca hedef grup olarak değil, aynı zamanda aktif katılımcılar olarak sivil toplum alanında yer alabildiğini göstermektedir.

Bu kurumların önemli bir bölümü, çocukların sadece gönüllü olarak değil, aynı zamanda kurumsal yapılar içinde söz sahibi olabildiğini de ifade etmiştir. Nitekim çocuklarla çalışan 12 kurumdan %66,7'si karar süreçlerine düzenli olarak dahil ettikleri ya da danıştıkları çocuk gruplarının bulunduğunu; %66,7'si katılım süreçlerinde çocukların çeşitliliğini gözettiğini; ve yine %66,7'si çocuk katılımını kurumsal öncelik olarak gördüğünü belirtmiştir. Ayrıca %58,3'lük bir oran, çocukların kendi inisiyatiflerinin desteklendiğini bildirmiştir. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, ankete katılanların yarısının kurumlarında çocukları yalnızca faaliyet alıcısı olarak değil, aynı zamanda karar süreçlerinde aktif rol oynayan ve kendi sözünü söyleyebilen özneler olarak kabul ettiği söylenebilir. Ancak bu oranlar aynı zamanda, çocuklarla çalışan her kurumun bu katılımı karar süreçlerine yansıtmak yapıları oluşturmadığını ya da uygulamada çeşitlilik ilkesini tam olarak gözetmediğini de ortaya koymaktadır. Bu durum, gönüllülük yoluyla sürece katılan çocukların karar alma mekanizmalarında ne ölçüde etkili olduklarını sorgulama ihtiyacını gündeme getirmektedir.

Ankete katılan 15 STK temsilcisinin %53,3'ü, çevre, iklim değişikliği ve çocuk hakları alanlarında kamu kurumları tarafından politika ve strateji geliştirme süreçlerine davet edildiklerini belirtmiştir. %46,7'lik bir kesim ise bu tür çalışmalara davet almadığını ifade etmiştir. Bazı kurumlar daha yerel yönetimler tarafından davet alırken bazı kurumların bakanlık düzeyinde de davet aldığı görülmektedir.

"Çocuk hakları odağında yürüttüğümüz çalışmalar kapsamında, özellikle yerel düzeyde bazı politika geliştirme süreçlerine davet ediliyor ve katılım sağlıyoruz."

"... merkezi idare düzeyinde çevre, iklim değişikliği ve çocuk hakları kesişiminde yürütülen politika geliştirme süreçlerine doğrudan bir davet veya katılım deneyimimiz olduğunu anımsayamadım..."

"Çevre ve iklim değişikliği konularında davet almıyoruz, ancak UNICEF ve ASHB tarafından yapılan çocuk hizmetleri ve çocuk hakları konulu toplantılara davet ediliyoruz."

Kamu tarafından davet edilmeseler de kamu tarafından yürütülen çevre, iklim değişikliği ve çocuk hakları çalışmalarını etkili bulup bulmadıklarına dair de katılımcılardan farklı görüşler gelmiştir:

"... belediyelerdeki çalışmaları bakanlık çalışmalarına göre daha etkin ve görünür buluyorum. Bununla birlikte çalışmaların yeterli ve etkili olmadığını düşünüyorum.Çözüm üretmek için gerekli paydaşları bir araya getirmediklerini, çocukların görüşlerini almanın ötesinde ihtiyaç analizi yapmadan çalışmalar yaptıklarını düşünüyorum..."

"Çağa uygun değil, kapsayıcı değil, anlamlı değil, geçerli değil"

"Esasında harekete geçilme konusunda niyet olumlu ve oldukça güzel ancak uygulamada yetersizlik ve bütüncüllük eksikliği olduğu görüşündeyim. Bu çalışmalar genellikle parça parça şeklinde yürütülüyor...."

"İklim Değişikliği, sıfır atık konulara belediyelerde henüz yeni, müdürlükler yeni. Çocuk çalışmasından daha ziyade gençlik çalışmalarını daha fazla görüyorum. Çünkü bu katılım mevzusunu gündeme getiren STK oluyor o da bir fon bulursa kamu ile iş birliği kuran bir proje yapıyor. Gençleri/Çocukları dahil ediyor. Belediyenin çocuk hakları bağlamında belirtilen konularda bir çalışmasına tanık olmadım."

Ankete katılan katılımcılardan kamunun çevre ve iklim değişikliği politikalarına dair çalışmalarında çocuk katılımı süreçlerini 1-5 arası puanlamalarını istedik. Bunun sonucunda katılımcıların %53,3'ü (8 yanıt), kamunun çevre ve iklim değişikliği politikalarına dair kararlarda çocukların görüşlerinin dâhil edilme sürecini "1" (en yetersiz) düzeyinde değerlendirmiştir. %40'ı (6 yanıt) ise bu süreci "2" düzeyinde, yani oldukça sınırlı bulunduğunu belirtmiştir. 5 üzerinden 3, 4 veya 5 seviyesinde değerlendirme yapan neredeyse hiç kurum bulunmaması, bu alandaki kamu tarafından yapılan katılım uygulamalarının sivil toplum nezdinde büyük ölçüde yetersiz olarak algılandığını göstermektedir.

Bu durum, çocukların iklim ve çevre politikalarının şekillendirilmesinde sistematik, etkili bir biçimde yer almadığını; mevcut katılım biçimlerinin büyük oranda sınırlı kaldığını düşündürmektedir. Bu bulgular, çocukların görüşlerine dayanan kamusal karar alma süreçlerine yönelik yapısal ve kapsayıcı mekanizmaların oluşturulması ihtiyacını açıkça ortaya koymaktadır.

"Bana göre yerel yönetimler seviyesinde çocukların görüşleri zaman zaman dikkate alınıyor...çocukların kendilerini ifade edebilecekleri alanlar 5 Haziran gibi daha belirgin günlerde açılabilir. Ama görüşleri dahil etme süreci tam olarak gerçekleşmiyor, görüş duymak için hazırlanan bu alanlar bazen "mış" gibi olabiliyor. Çocukların görüşlerini duymalarına rağmen herhangi bir atılımda bulunulmuyor. Bu durum Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı gibi doğrudan sorumlu kamu otoritelerinde daha sorunlu. Çevre ve iklim değişikliği gündemleştirildiğinde sadece yetişkinlerin görüşleri ile ilerlenen, çocuklara herhangi bir söz hakkı verilmediği toplantılar yapılıyor."

"Kamunun özellikle çocuk hakları ve çocuk katılımı gibi kavramları doğru bir perspektiften kullanmaya başladığını ancak yalnızca belgelerde kaldığını, politikaların uygulanmasında etkili olmadığını düşünüyorum."

Katılımcılar çoğu zaman çocuk katılım süreçlerini tanımlarken "sembolik" sıfatını kullanmışlardır:

"Mevcut uygulamalarda çocukların katılımı büyük ölçüde sembolik düzeyde kalmaktadır. Çocuklar, ne yazık ki yaşamın öznesi ve hizmetlerin doğrudan faydalanıcısı olarak görülüyor. Bu durum, zaten politika önceliklerinde geri planda kalan çevre ve iklim değişikliği alanında, çocukların deneyimlerinin ve ihtiyaçlarının tamamen görünmezleşmesine yol açabiliyor."

"Son zamanlarda çeşitli çalışmalarda çocukların ve çocuk meclislerinin katılımına daha sık rastlıyor olsak da, hem aldığımız geri bildirimler hem de kendi gözlemlerimiz bu katılımların çoğunlukla sembolik düzeyde kaldığını gösteriyor."

"Çocuklar için bazı danışma kurulları ve atölyeler düzenlense de bu faaliyetler genellikle sembolik düzeyde kalabiliyor."

Katılımcıların %40'ı (6 yanıt), Türkiye'de iklim krizi alanında aktif yer alan çocuk ve gençlerin özellikleri ve koşulları bakımından yeterli çeşitlilik göstermediğini ifade ederek 5 üzerinden "2" seçeneğini işaretlemiştir. %13,3'lük bir kesim ise bu konuda tamamen olumsuz bir görüş belirterek "1" seçeneğini tercih etmiştir. Orta düzeyde görüş bildirenlerin oranı %40'tır (toplam 6 yanıt: %20 "3" ve %20 "4" puanı). Sadece 1 yanıt (%6,7) bu alandaki çocuk ve genç katılımının çeşitli koşullar ve kimlikler bakımından kapsayıcı olduğunu ifade ederek en yüksek puanı vermiştir.

Bu dağılım, iklim alanında aktif olan çocuk ve gençlerin temsilinin sosyoekonomik durum, engellilik, cinsiyet, coğrafi bölge gibi yönlerden homojen olabileceğine ve kapsayıcılığın henüz istenen düzeye ulaşmadığına işaret etmektedir.

Katılım hakkının yalnızca belirli gruplar için erişilebilir olması, hak temelli yaklaşımın bütünlüğünü zedelemekte; bu durum, temsil çeşitliliğini artıracak eşitlikçi mekanizmaların geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu (%73,4), Türkiye'de iklim krizi alanında aktif yer alan çocuk ve gençlerin ağırlıklı olarak orta-üst sosyo ekonomik düzeye sahip olduğunu düşünmektedir (7 kişi "4", 4 kişi "5" yanıtı vermiştir). %13,3'lük bir kesim bu konuda daha nötr bir değerlendirme yaparak "3" yanıtını verirken, %13,4'lük bir azınlık ise ("1" ve "2" yanıtları) bu görüşe katılmamaktadır. Bu dağılım, genel eğilimin aktif katılımın daha çok görece avantajlı gruplar arasında yoğunlaştığı yönünde olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bulgu, iklim alanında yürütülen katılım süreçlerinin tüm çocuklar için eşit fırsatlar sunmadığını ve özellikle düşük gelirli ya da çeşitli dezavantajlar taşıyan çocukların bu alanlarda temsilinin sınırlı olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu durum, çevre ve iklim temelli çocuk katılımını sosyoekonomik eşitsizliklerden bağımsız düşünmenin mümkün olmadığını ve kapsayıcı yaklaşımlar geliştirmenin gerekliliğini gündeme getirmektedir.

Ankete katılan 15 yanıtın %86,7’si (13 yanıt), Türkiye’de iklim krizi alanında aktif yer alan çocuk ve gençlerin hak ihlalleriyle karşı karşıya kaldığını düşündüğünü belirtmiştir. Bu katılımcıların %46,7’si (7 kişi) en yüksek düzeyde katılım göstererek “5” seçeneğini işaretlemiş, %40’ı (6 kişi) ise “4” yanıtını vermiştir. Diğer yandan, yalnızca 1’er kişi “1” ve “3” yanıtlarını vererek bu görüşe katılmadığını ya da kısmen katıldığını ifade etmiştir. Bu dağılım, büyük çoğunluğun çocukların bu alandaki faaliyetlerinde çeşitli hak ihlalleriyle karşılaştığına dair güçlü bir gözleme sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Hak ihlalleri; ifade özgürlüğü, güvenlik, ayrımcılık, erişim eşitsizliği ya da karar alma süreçlerine etkisiz katılım gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Öte yandan, bazı katılımcıların bu durumu daha az belirgin görmesi, kurumların çalışma alanlarına, bölgesel bağlama ya da çocukların maruz kaldığı ihlallerin tanımlanma biçimlerine göre farklılık gösterebilir. Bu tablo, iklim alanında aktif olan çocukların haklarının korunmasına yönelik özel politika ve mekanizmalara duyulan ihtiyacın açık bir göstergesi niteliğindedir.

Katılımcıların %66,7’si (toplam 10 yanıt), Türkiye’de iklim krizi alanında aktif yer alan çocuk ve gençlerin medyada hedef gösterilme veya aşağılanma gibi durumlarla karşı karşıya kaldığını belirtmiştir. Bu oran, “4” seçeneğini işaretleyen %46,7’lik kesim (7 yanıt) ile “5” yanıtını veren %20’lik kesim (3 yanıt) birlikte değerlendirildiğinde ortaya çıkmaktadır. %20’lik bir grup (3 yanıt) süreci daha nötr bir şekilde değerlendirirken, yalnızca 2 kişi (%13,4) bu tür durumların yaşanmadığını ya da çok sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Bu dağılım, iklim aktivizmi yürüten çocukların medya alanında maruz kaldığı algı biçimlerinin, ifade özgürlüğü ve güvenli katılım açısından sorunlu olabileceğine işaret etmektedir. Medyada hedef gösterilme ya da küçümseyici söylemler, çocukların kendilerini güvende hissetmesini ve uzun vadeli katılım motivasyonlarını olumsuz etkileyebilir. Bu bağlamda, çocukların iklim eylemlerine ilişkin temsiliyetlerinde hak temelli ve koruyucu bir medya yaklaşımının yaygınlaştırılması önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır.

Katılımcıların %80’i (12 yanıt), Türkiye’de iklim krizi alanında aktif yer alan çocuk ve gençlerin ihtiyaç duydukları destek, kaynak ve alanlara erişimde yetersizlik yaşadığını belirtmiştir. Bu yanıtların %53,3’ü “2”, %26,7’si ise “1” düzeyinde değerlendirme yapmıştır. Orta düzeyde değerlendirme yapan %6,7’lik bir kesime karşılık, yalnızca %13,3’lük bir oran süreci görece olumlu (“4”) değerlendirmiştir. Hiçbir katılımcı en yüksek olumlu görüş olan “5” seçeneğini işaretlememiştir.

Bu bulgu, çocukların iklim alanındaki eylem ve katılım süreçlerini sürdürebilmeleri için gerekli olan maddi, mekânsal, pedagojik ve psikososyal desteğin yeterince sağlanmadığını göstermektedir. Katılımın güçlenmesi, yalnızca niyetle değil, çocukların bu alanda ihtiyaç duyduğu kaynaklara somut ve sürekli biçimde erişebilmesiyle mümkündür. Bu nedenle eşit fırsatlara dayalı destekleyici altyapıların yaygınlaştırılması, katılım hakkının gerçekleştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Anket verilerine göre, katılımcıların %46,7'si (7 yanıt), Türkiye'de iklim krizi alanında aktif yer alan çocuk ve gençlerin kendi hak ve özgürlüklerine dair farkındalık düzeyini orta seviyede ("3") değerlendirmiştir. %40'lık bir kesim (6 yanıt) daha yüksek düzeyde bilgiye sahip olduklarını ifade etmiş (3 yanıt "4", 3 yanıt "5"), %13,3'lük bir oran ise düşük bilgi düzeyine işaret etmiştir ("1" ve "2"). Çocukların kendi haklarını bilmesi, yalnızca katılımın kalitesini değil, aynı zamanda maruz kalabilecekleri riskler karşısındaki koruma kapasitelerini de doğrudan etkiler. Bu nedenle iklim krizi bağlamında yürütülen çalışmalarda, çocuklara yönelik hak temelli bilgilendirme faaliyetlerinin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır.

Ankete katılan kişilerin %60'ı, iklim değişikliği, çevre ve çocuk hakları alanlarında bilgi edinme kanallarını (CİMER, KDK vb.) kullanmadıklarını belirtmiştir. Buna karşılık %40'lık bir kesim, bu tür resmi bilgi edinme yollarını kullandığını ifade etmiştir. Açık uçlu yanıtlar, resmi bilgi edinme kanallarını kullanan katılımcıların büyük kısmının bu kanallar aracılığıyla bilgiye erişimde zorluk yaşadığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların bazıları zaman zaman bilgi edinme hakkını kullandığını belirtse de, yanıtların sınırlı, gecikmeli ya da tatmin edici olmaktan uzak olduğunu ifade etmiştir. Özellikle çocuk hakları alanında yapılan başvuruların çoğu zaman cevapsız kaldığı, yanıtların çelişkili olduğu veya kamu kurumlarının bilgiye sahip olmadığı gerekçesiyle başvurulara dönüş yapılmadığı aktarılmıştır. Bunun yanında, mevcut bilgi belgelerinin çocuk dostu olmaktan uzak bir dille hazırlandığı da vurgulanmıştır. Bu bulgular, etkin bir katılımın mümkün olabilmesi için bilgi edinme kanallarının çocuklara ve sivil topluma uygun, anlaşılır, erişilebilir ve sonuç alıcı şekilde çalışması önem arz etmektedir.

Ankette, katılımcılara çevre, iklim değişikliği alanında çalışmalarda çocukların katılımına, aktif yer almasına dair sürece baktığınızda önemli değişim/kırılma olup olmadığı da sorulmuştur. Tarihsel sürece dair tanıklıklara dair alıntılar aşağıda yer almaktadır:

"2019'da başlayan rüzgarın FFF Türkiye'nin dağılması ile görünürlüğü bir ölçüde kaybettiğini düşünüyorum. Bence dünya gündeminin de çevre ve iklim değişikliği konusunu son 5 yılda çokça yaşanan savaş, göç, ekonomik kriz gibi çocukların iyi olma halini etkileyen konularla ilgili değilmiş gibi algılamasının da önemli bir kırılma noktası olduğunu düşünüyorum. Bu Türkiyede de bu şekilde gündeme alınıyor. Çocuklarla iyileştirilmesi gereken o kadar şey varken... ifadesi ile başlayan ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini hiyerarşik olarak en alt derecelere iten bir anlayış var ne yazık ki. Çocuk Hakları Komitesinin Genel Yorumunun yayınlanması ile en azından var olan çocukların aktif yer aldığı katılım mekanizmalarının bu konuyu gündemleştirmesi için bir araç olarak kullanıldığını söylemek mümkün olumlu bir gelişme olarak."

"Türkiye'de hem olumlu hem de sınırlayıcı kırılma noktaları bulunuyor. Özellikle küresel iklim grevinin Türkiye'ye yansması kırılma noktalarından biri olarak ele alabiliriz. Bu hareket Türkiye'deki birçok gencin ve çocuğun iklim için harekete geçtiği bir kampanya olarak karşımıza çıkmaktadır...Öte yandan Türkiye'nin Paris İklim Anlaşması'nı imzalaması da çocukların ve gençlerin iklim krizine karşı talep ettiği adalet çağrılarının resmi bir karşılığı olmuştur...Bunun yanı sıra Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın yürütüyor olduğu bazı süreçlerde çocuklara ve gençlere dair ifadeler yer almaktadır. Ancak bu ifadeler genellikle temsili düzeyde kalarak somut bir mekanizma hayata geçirilmemektedir."

"Çocukların iklim ve çevre savunuculuğu alanında yalnızca "geleceğin sahipleri" değil, aynı zamanda bugünün öznesi olduklarını vurgulayan yaklaşımların, yetişkinlerin bakış açısında da bir kırılma yarattığını düşünüyorum. Bu farkındalık, katılımı daha kapsayıcı bir hale getirme potansiyeli taşıdığını ummak istiyorum."

Sonuç ve Öneriler

Sonuç ve Öneriler

Bu rapor Türkiye'nin iklim krizine karşı geliştirdiği politika ve belgelerinde çocuk haklarına ve çocuk katılımına ne kadar yer verdiğini değerlendirmektedir. Raporun bu bölümü çocuk ve yetişkinlerin katılımıyla gerçekleştirilen "Ön Bulgu Paylaşım Toplantısı"nda katılımcılardan gelen katkılarla hazırlandı.

İzleme sürecinde elde edilen bilgiler ve gelen katkılar göz önünde tutulduğunda ortak olarak ortaya çıkan iki ana konunun öncelikle, birlikte ele alınması gerekmektedir: Zihniyet Değişimi ve Kapasite Geliştirme.

Zihniyet Değişimi

Çocukların katılım hakkının anlamlı şekilde hayata geçirilmesi, yalnızca yasal düzenlemeleri değil, aynı zamanda politika yapıcılarının, eğitimcilerin ve toplumun çocuklara bakış açısında köklü bir zihniyet değişimini gerektirmektedir.

- ✓ Çocuk katılımı süreçlerinde yetişkin temsilcilerin otoriter figürler olarak konumlanmasının önüne geçilmelidir.
- ✓ Çocuklar, sorunların mağduru değil, çözüm üretim süreçlerinin merkezinde yer alan aktörler ve hak sahibi bireyler olarak konumlandırılmalıdır.

Kapasite Geliştirme

Anlamlı katılım için çocuk katılımını önemseyen kurumların, katılım için oluşturdukları yapı, süreç ve araçların nasıl olması gerektiğine dair güçlenmeye ve kapasite gelişimine ihtiyacı vardır.

- ✓ Alt ve orta düzey kamu yetkililerine (örnek: öğretmenler, belediye personeli, daire başkanları, taşra teşkilatlarındaki yöneticiler) yönelik, çocuk hakları ve katılımı konularında bilinç ve beceri kazandırmaya yönelik eğitim ve kapasite güçlendirme programları uygulanmalıdır.
- ✓ Kurum ve ilgili kişilerin kapasiteleri geliştiğinde ancak çocuk ve gençlerin oluşturduğu danışma kurulları ya da diğer benzer yapılarda çocuklar ve gençler yalnızca fikir beyan eden değil; karar süreçlerine etki eden, oy hakkına sahip üyeler olarak yer alabilir.

Yukarıdaki iki konu hayata geçirilirken, raporda sunulan bulgular, paydaşlardan (STK'lar, çocuklar ve gençler) toplanan öneriler doğrultusunda, çocukların çevre ve iklim politikalarına anlamlı, kapsayıcı ve güvenli katılımını sağlamak için aşağıdaki somut adımların atılması önerilmektedir.

A. Politika ve Katılım Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

1

Çocukların katılımına ilişkin mevzuat sınırlıdır. Bu nedenle, konuya dair tüm mevzuatın gözden geçirilerek çocukların katılım hakkının güvence altına alınmasını vurgulayan eklemeler yapılmalıdır. Ayrıca katılım hakkı kapsamında çocukların çevre ve iklim krizi konuları da dahil olmak üzere ilgili hak arama yollarına erişimini kolaylaştıran özel yasal düzenlemeler oluşturulmalıdır.

2

Ulusal düzeyde; ASPB (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı), ÇŞİDB (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı) ve MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) iş birliği kritiktir. Yerel yönetimlerle de güçlü iş birliği modelleri geliştirilerek belediyelerin, diğer kamu kurumlarıyla ve yerel halkla iletişimde kolaylaştırıcı bir rol üstlenmeleri sağlanmalıdır.

3

Yerelde (il/ilçe düzeyinde) özellikle kırsal alanlardaki okullarda, öznal/yerele özgü sorunlara odaklanan küçük ölçekli atölyeler düzenlenmeli ve çocuklar bu atölyelerde yalnızca katılımcı değil, karar verici aktörler olarak konumlandırılmalıdır.

4

STK deneyimlerinden yararlanılmalarak yerel savunuculuk ağları oluşturulmalı, var olan platform ve ağlar işlevsel hale getirilmelidir. Süreçler yalnızca temsili değil, aktif ve karşılıklı öğrenmeye dayalı tasarlanmalıdır.

5

Eğitim sisteminde çevre ve iklim değişikliğine ilişkin farkındalık ve eğitim faaliyetleri, çocukların gündem ve bakış açılarına uygun olarak ve akran öğrenmesi yaklaşımıyla tasarlanmalıdır.

6

Okullarda iklim adaleti, çevre ve çocuk katılımına ilişkin kulüplerin ve ders içeriklerinin amacına uygun olarak hayata geçirilmesini desteklemek üzere STK'larla ve ilgili uzmanlarla iş birliği içinde bağımsız düzenli izleme çalışmaları yapılmalı ve etkin şekilde yürütülmesi için gerekli altyapı sağlanmalıdır. Okul kulüpleri gibi yapıların kapasitesi güçlendirilerek karar alma süreçlerine etkili katılımları sağlanmalıdır.

7

Çocukların ve gençlerin çevre ve iklim krizi odağında geliştirdiği projelerden (TÜBİTAK projeleri, bilim yarışmaları, Teknofest vb. etkinlikler) elde edilen çıktılar, yalnızca yarışmalarla sınırlı kalmayıp politika geliştirme süreçlerine entegre edilmelidir.

8

Tüm çocukları karar süreçlerine dahil etmek zorlayıcı olduğunda, kaynak kısıtlılıklarında bazen temsili belli çocuk ve genç grupları dahil edilebilir. Örneğin iklim politikaları açısından çok önemli olan Taraflar Konferansı'na (COP) katılım göstermek ya da ulusal platformlarda yer almak üzere çocuk ve gençler temsilci olarak seçilmekte ya da belirlenmektedir. Bu tür durumlarda, kimlerin, hangi kapasiteyle ve kimi temsilen katıldığına dair şeffaflık sağlanmalı; "gerçek temsil" meselesi düzenli olarak gözden geçirilmelidir.

9

Çocukların katılımına yönelik eğitim, lojistik ve altyapı ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kamu bütçelerinde kalemler ayrılmalı ya da var olan ilgili kalemler artırılmalıdır.

B. Bilgiye Erişim ve İletişim

1

Kamu kurumlarının internet sitelerine çocuk dostu ve erişilebilir arayüzler eklenmeli; görsel, dilsel ve içeriksel olarak çocuklara hitap eden dijital platformlar oluşturulmalıdır. Kamu tarafından yayımlanan iklim raporları ve ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) belgeleri teknik ve hukuki dil yerine çocukların anlayabileceği formatlarda sunulmalıdır.

2

Toplantı ve etkinliklerde kullanılan iletişim dili ve terminoloji çocuk dostu hale getirilmeli; çocukların konuyu anlayabilmeleri ve kendilerini rahat ifade edebilmeleri sağlanmalıdır. Çocuklara gönüllülük, hak temelli yaklaşım ve savunuculuk hakkında önceden bilgilendirme yapılmalıdır.

3

TRT gibi ulusal medya organlarında çocuk ve gençlere yönelik duyuru ve bilgilendirme alanları açılmalıdır. İklim aktivizmi yürüten çocukların medyada hedef gösterilme veya aşağılanma durumlarına karşı hak temelli ve koruyucu bir medya yaklaşımı yaygınlaştırılmalıdır.

4

Kamu kurumları tarafından çocukların ve gençlerin katılabileceği toplantı, etkinlik ve projelere düzenli olarak, herkesin ulaşabileceği şekilde açık çağrılar yayımlanmalıdır.

C. Güvenlik ve Koruma

1

Çevre ve iklim konularında aktif rol alan çocukların "çocuk insan hakları savunucuları" olarak tanınması ve onlara yönelik spesifik bir koruma mekanizması oluşturulması gerekmektedir. STK'ların (özellikle insan hakları örgütlerinin), konuyu gündemleştirmesi ve TİHEK (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu) ile ASPB gibi kurumların aktif rol alması önemlidir.

2

Genel katılım hakkı için kolay anlaşılır, güvenli ve bağımsız şikayet mekanizmalarının yaygınlaştırılması kritiktir. Bu mekanizmaların doğru bilgiye erişim ve yaygınlaştırma için desteklenmesi gerekmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) gibi mevcut mekanizmaların, çocukların çevresel şikayetleri için bilinirliği ve kullanılabilirliği artırılmalıdır.

D. Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü (STK)

1

STK'lar çocuk hakları, çevre politikaları ve katılım mekanizmaları alanlarında düzenli kapasite geliştirme çalışmalarına dahil olmalı, çocuklarla ve gençlerle anlamlı katılım süreçleri alanında da kapasitesini geliştirmelidir. Ayrıca bu süreçte çocuk ve gençlerle etkileşimli çalışmalarını sürdürmeli, çocuk ve gençlerden öğrenmeye açık olmalıdırlar.

2

Savunuculuk çalışmaları çocuk ve gençlerin doğrudan katılımına açık biçimde tasarlanmalı; açık mikrofon etkinlikleri, gençlik forumları gibi uygulamalarla desteklenmelidir.

3

STK'lar arası etkileşimi ve ortak çalışma kültürünü güçlendirmek için düzenli buluşmalar ve ortak platformlar kurulması; bu buluşma ve platformlarda çocuk ve genç gruplarının da yer almasının desteklenmesi önemlidir.

4

Yerelde kurulacak çocuk ve gençlik danışma kurulları (örneğin ICHILD Çocuk Danışma Kurulu gibi) modelleri, okul, mahalle ve belediye gibi farklı düzeylerde yapılandırılarak yaygınlaştırılmalı ve ölçeklendirilmelidir.

5

Farklı sosyoekonomik, kültürel ve coğrafi arka planlardan gelen çocukların sürece dahil edilmesini sağlayacak stratejiler geliştirilmelidir.

6

Çocuk katılımı ile ilgili iyi STK uygulamalarının kamu kurumlarına tanıtılması sağlanmalıdır. STK'lar fon veren kurum ve kuruluşlarla iletişim kurarak, proje kriterleri ve hibe duyurularının çocuk katılımını öne çıkaracak ya da çocuk katılımı olmadan sivil katılımın mümkün olmadığını göz önünde tutacak şekilde açılmasını sağlamalıdır.

E. Çocuk ve Genç Grupların Rolü

1

Çocuk ve genç grupları, katılım haklarının hayata geçmesini desteklemek için ; Çocuklar yalnızca fikir beyan eden değil; karar süreçlerine etki eden, oy hakkına sahip üyeler olarak yer almayı ısrarla talep etmelidir

2

Düzenli ve aktif olarak izleme faaliyetleri yürütmeli, var olan eksiklikleri gündeme getirmelidir.

3

Hak arama yollarını kullanmaya çalışmalı, STK'larla ve yerel yönetimlerle iş birliği yapmalıdır.

4

Kendi iç süreçlerinde barışçıl dil kullanmaya özen göstermeli, farklı çocuk ve genç grupları ile çalışma pratiği geliştirmeli ve örgütlenme konusunda birbirlerini desteklemelidir.

STANDART 2:		
Devletler çevreyle ilgili meselelere dair çocukların katılım hakkına, örgütlenme özgürlüğüne saygı göstermelidir.		
Yapısal Gösterge	Süreç Göstergesi	Sonuç Göstergesi
- Ulusal düzeyde, Bakanlık çalışmalarına çocukların katılımını sağlayan yasa, yönetmelik, strateji veya eylem planı var mı? Bu belgeler BM ÇHS ve Genel Yorum 26 ile uyumlu mu? - Ulusal ve yerel düzeyde çocuk katılım mekanizmaları var mı? Bu mekanizmalarda çevre ve iklim değişikliği konuları yer alıyor mu? İfade özgürlüğü güvence altında mı? - Çocuk aktivistlerin ve çevre alanında çalışan çocuk insan hakları savunucularının haklarını koruyan yasal dayanak veya politika mevcut mu? Manipülasyon veya göstermelik katılım durumlarına karşı koruyucu hükümler var mı?	- Bakanlık çalışmalarında çocukların katılımı gerçekleşiyorsa, bu katılım anlamlı mı? Çocuklar görüşlerini özgürce dile getirebiliyor, dikkate alınıyor mu? - Çocuklar katılım mekanizmalarına kendi iradeleriyle mi katılıyor? Mekanizmalar kapsayıcı mı (yaş, cinsiyet, engellilik, sosyoekonomik durum, kırsal/kentsel farklılıklar açısından)? Güvenli alanlar sağlanıyor mu? - Çocuk aktivistler haklarını biliyor mu? Hak ihlallerinde başvurabilecekleri mekanizmalara erişebiliyorlar mı? Medyada veya kamuoyunda etiketlenme, hedef gösterilme, manipülasyon gibi risklerle karşılaşılıyorlar mı? - Devlet ve sivil toplum aktörleri, yetişkinlerin çocukları manipüle etmemesi veya göstermelik katılım yaratmaması için farkındalık çalışmaları yürütüyor mu?	- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın çocuk katılımına açtığı alanlara kaç çocuk ulaşıyor? Çocuklar ne kadar temsil ediliyor? Kapsayıcılık durumu nedir? - Çocuk meclisleri, çocuk hakları komiteleri gibi mekanizmalarda son 10 yılda çevre ve iklim değişikliği temalı kaç çalışma yürütülmüş? Bu çalışmaların kamu politikalarına etkisi olmuş mu? - Çocuk aktivistlerden hak arama veya şikâyet mekanizmalarına gelen başvuru sayısı nedir? Bu başvuruların sonuçları çocukların haklarını koruyucu nitelikte mi?

TÜRKİYE'DE ÇOCUKLARIN ÇEVRE VE İKLİM POLİTİKALARINA KATILIMI

ICHILD İklim Hareketi

İnsan Hakları İzleme & Raporlama Çalışmaları - II

ICHILD - ULUSLARARASI ÇOCUK HAKLARI ELÇİLERİ DERNEĞİ

Her türlü fikir, öneri ve geribildiriminiz için bizimle bilgi@ichildforchild.org adresi üzerinden iletişime geçebilirsiniz.

@ichildforchild

www.ichildforchild.org

*"Bu rapor Avrupa Birliği'nin eş finansman desteği ile UNICEF tarafından yürütülen ACAR Projesi
Sivil Toplum Örgütleriyle İş Birliği Programı kapsamında desteklenen "Youth in Action : Monitoring
Children's Participation Rights in Climate and Environment Policy" çalışması kapsamında
hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Uluslararası Çocuk Hakları Elçileri Derneği -
ICHILD'a aittir ve Avrupa Birliği ve UNICEF'in görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz."*